

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ

CEZA ADALETİNİN SADELEŞTİRİLMESİ HAKKINDA ÜYE DEVLETLERE YÖNELİK R (87) 18 SAYILI BAKANLAR KOMİTESİ TAVSİYE KARARI¹

(17 Eylül 1987 tarihinde, Bakan Vekillerinin 410. Toplantısında
Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir)

Bu belgenin resmi olmayan çevirisi Türkiye'de Ceza Adalet Sisteminin Güçlendirilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesi için Yargı Mensuplarının Kapasitesinin Artırılması projesi kapsamında Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından ortak finanse edilmiştir. Çeviri resmi çeviri olmayıp, çevirmenin yegâne sorumluluğu altındadır.

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesi hükümleri uyarınca,

Avrupa Konseyinin amacının üyeler arasında daha sıkı bir birliğe ulaşmak olduğunu hatırd tutarak;

Ceza adaleti sisteminin işleyişinin hızlandırılması ve sadeleştirilmesine yönelik ortak eylemde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özellikle 5 ve 6. maddelerinde yer alan koşulların dikkate alınması gerektiğini göz önünde bulundurarak;

Mahkemelere sevk edilen ceza davalarının ve özellikle hafif cezalar öngörülen davaların sayısındaki artış ile ceza yargılamasının uzun sürmesinden kaynaklanan sorunları göz önünde tutarak;

Suçların ele alınmasında yaşanan gecikmenin, ceza hukukunu itibarsızlaştırdığını ve adaletin düzgün şekilde tecelli etmesini etkilediğini göz önünde bulundurarak;

Ceza adaletinin tecellisindeki gecikmelerin, sadece belirli kaynakların tahsis edilmesi ve bu kaynakların kullanılma şekli ile değil, aynı zamanda, gerek şekil gerekse içerik olarak suç politikasının yürütülmesi bakımından önceliklerin daha net bir şekilde tanımlanması yoluyla, aşağıdaki yöntemlerle çözüme kavuşturulabileceğini göz önünde bulundurarak;

- Takdire bağlı kovuşturma ilkesine başvurulması;
- Hafif ve ağır suçların ele alınmasında aşağıdaki önlemlerden yararlanılması:
 - İvedi yargılama olarak adlandırılan usuller,
 - Ceza konularında yetkili makamlar ve diğer müdahil makamlar tarafından, kovuşturmayaya olası bir alternatif olarak, mahkeme dışı çözümler,
 - Basit yargılama olarak adlandırılan usuller;
- Olağan yargılama usullerinin sadeleştirilmesi;

10 Eylül 1981 tarihinde Montrö'de gerçekleştirilen Avrupa Adalet Bakanları toplantısının sonuçlarını göz önünde tutarak;

¹ Bu Tavsiye Kararı kabul edildiğinde, Almanya Federal Cumhuriyeti Temsilcisi, Bakan Vekilleri toplantılarına ilişkin Usul Kurallarının 10.2.c maddesi uyarınca, Hükümetinin Tavsiye Kararı'nın II.a.3 ve II. a.4 paragraflarına uyma veya uymama hakkını saklı tutmuştur.

Üye Devlet Hükûmetlerine, anayasal ilkelerini veya hukuki geleneklerini dikkate almak suretiyle, aşağıda yer alan ilkelerin uygulanması için uygun olan tüm önlemleri almalarını tavsiye eder:

I. Takdire bağlı kovuşturma

a. *Takdire bağlı kovuşturma ilkesi*

1. Üye Devletlerin tarihsel gelişimi ve anayasası izin verdiği ölçüde, isteğe bağlı kovuşturma ilkesi getirilmeli veya uygulanmasının kapsamı genişletilmelidir; aksi takdirde, aynı amaca hizmet eden önlemler planlanmalıdır.

2. Takdire bağlı olarak yargılama yoluna gidilmemesi veya yargılamanın durdurulması yetkisi kanuna dayalı olmalıdır.

3. Bu ilke kapsamında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, sadece kovuşturma makamının suç ile ilgili yeterli delile sahip olması durumunda söz konusu olur.

4. Bu ilke, kamu yararı gibi, belirli bir genel esasa dayalı olarak kullanılmalıdır.

5. Yetkili makam bu yetkiyi kullanırken, bilhassa tüm vatandaşların kanun önünde eşit olduğu ilkesine ve ceza adaletinde bireyselleştirme esasına uygun olarak ve özellikle aşağıdakiler doğrultusunda hareket etmelidir:

- Suçun ağırlığı, niteliği, koşulları ve sonuçları;
- Suç isnat edilen failin kişiliği;
- Mahkemenin vereceği muhtemel ceza;
- Suç isnat edilen failin mahkûm edilmesinin etkileri ve
- Mağdurun tutumu.

6. Yargılama yoluna gidilmemesi veya yargılamanın durdurulması bir uyarı veya ihtar ile birlikte basit bir şekilde olabilir ya da şüphelinin, davranış kuralları, para ödemesi, mağdurun zararını tazmin etmesi veya denetimli serbestlik gibi belirli koşullara uymasına bağlı kılınabilir.

7. Koşula bağlı olarak yargılama yoluna gidilmemesinin veya yargılamanın sonlandırılmasının düşünüldüğü durumlarda fail olduğu iddia edilen kişinin rızası alınmalıdır. Böyle bir rızanın olmaması durumunda, kovuşturma makamı, suçlamaların düşürülmesi için farklı bir neden olduğuna karar vermedikçe fail olduğu iddia edilen kişi aleyhinde dava açmakla yükümlü olmalıdır.

Karar verilen bir tedbire itiraz edilmemesi veya 6. paragraf kapsamında gerekli olan bir koşula uyulması, rıza verildiği şeklinde nitelendirilebilir.

Bilgiye dayalı rızanın özgürce ve kısıtlama olmaksızın verilmesini sağlayacak kurallar önceden belirlenmiş olmalıdır.

8. Genel olarak, yargılama yoluna gidilmemesi veya yargılamanın sonlandırılması, kovuşturma için zaman aşımı süresinin dolması beklenerek geçici nitelikte veya nihai olabilir.

9. Koşullu olarak sonlandırma durumunda, sonlandırma, kişinin yükümlülüklerini yerine getirmesiyle nihai hâle gelmelidir.

Karar, mahkûmiyete eş değer nitelikte değerlendirilmemeli ve *diğerlerinin yanı sıra*, fail olduğu iddia edilen kişi suçunu kabul etmedikçe, suçun sabıka kaydına eklenmesi ile ilgili normal kurallar izlenmelidir.

10. Mümkün olan hâllerde, yargılama yoluna gidilmemesi veya yargılamanın sonlandırılması kararı, müştekiye bildirilmelidir.

11. Mağdura suç nedeniyle uğradığı zararını hukuk mahkemesinde veya ceza mahkemesinde talep etme imkânı sağlanmalıdır.

12. Kararın kovuşturmaya yer olmadığına dair basit bir karar olması hâlinde, şüpheliye bildirimde bulunulmasına gerek yoktur.

b. *Takdire bağlı kovuşturma ile aynı amaca sahip önlemler*

Tarihsel gelişimi ve anayasaları ışığında, zorunlu kovuşturma ilkesini uygulayan devletler, takdire bağlı

kovuşturmadan farklı olmakla birlikte, onunla aynı amacı taşıyan önlemler hayata geçirmeli veya bu önlemlerin kapsamını genişletmelidir ve daha da önemlisi:

- i. Kovuşturma başlatılmasının bir koşula tabi olduğu davaların sayısı arttırılmalıdır; özellikle, kamu yararının baskın olmadığı durumda, mağdurun talebi veya rızası, kovuşturma için bir koşul teşkil edebilir;
- ii. Kanun ile hâkimlere, takdire bağlı kovuşturma sistemi kapsamında kovuşturma makamları tarafından uygulananlara benzer davalarda ve bunlara benzer usullere göre, yargılamayı koşullu olarak askıya alma veya sonlandırma hakkı tanınmalıdır.

II. İvedi yargılama usulleri, mahkeme dışı çözümler ve basit yargılama usulleri

a. Doğası gereği hafif nitelikli olan suçların, suç olmaktan çıkarılması ve bu suçlara ilişkin ivedi yargılama usulleri

1. İdari cezalar ile adli cezalar arasında ayrıma giden hukuk sistemlerinde, suçların doğası gereği hafif nitelikli olması koşuluyla, özellikle kara yolu trafiği, vergi ve gümrük ile ilgili mevzuat kapsamındaki çok sayıda işlenen suçların, suç olmaktan çıkarılmasına yönelik adımlar atılmalıdır.
2. Bu türden suçlar ele alınırken, suçun maddi unsurunun manevi unsurunun (suç işleme kastı) önüne geçtiği hâllerde tüm devletler, ilk aşamada hâkime başvurulması yerine, ivedi yargılama usulleri veya yazılı usullerden faydalanmalıdır.
3. Tutuklu yargılanma başta olmak üzere, fiziksel açıdan herhangi bir zorlayıcı tedbir kararı verilmemelidir.
4. Bu suçlarda uygulanan yaptırımlar, temel olarak maddi nitelikli olmalıdır ve kanunda belirlenen yaptırımların tutarı genellikle sabit ya da toptan bir değer olmalıdır. Hürriyetten yoksun bırakılma dışında, hakların kısıtlanması veya haklardan yoksun bırakma yönündeki bir yaptırım kanunda öngörülen durumlarda getirilebilir.
5. Bu türden maddi yaptırımlar, suçu kayıt altına alan görevli tarafından olay yerinde tahsil edilmeli veya daha sonra yetkili idari ya da adli makam tarafından şüpheliye tebliğ edilmelidir. Her iki durumda da, ele alınacak vakaların sayısının fazla olmasına göre, otomatik veri işleme yöntemleri kullanılabilir.
6. Bir öneri olarak değerlendirilmesi gereken bu prosedür, açık veya zımni kabule, para cezasının ödenmesine veya anlaşmaya eş değer olarak yaptırıma başka bir şekilde uyulmasına tabi olmalıdır. Zımni kabul durumunda, bildirim usulü, ilgili kişinin tüm haklarını açık bir biçimde güvence altına almalıdır.
7. Böyle bir önerinin kabul edilmesi veya bu öneriye uyulması, aynı olgular bağlamında, herhangi bir kovuşturma yapılmasına engel olmalıdır [*ne bis in idem (aynı suçtan dolayı iki kere yargılanmama kuralı)*].
8. Bu türden usuller, şüphelinin, davasını yargı makamı önüne getirme hakkını ihlal etmemelidir.

b. Mahkeme dışı çözümler

1. Anayasal gereklilikleri ışığında Üye Devletler, özellikle hafif suçlar açısından, ceza konularında yetkili bir makam ve bu aşamada müdahil olan diğer makamlar tarafından mahkeme dışı çözüm olasılığının artırılması amacıyla, mahkeme dışı çözüme ilişkin mevzuatlarını aşağıdaki ilkeler temelinde gözden geçirmelidir:
2. Mevzuatta, özellikle aşağıdakiler ile ilgili olmak üzere, yetkililerin fail olduğu iddia edilen kişiye önerebileceği koşullar belirtilmelidir:
 - i. Devlete veya bir kamu ya da hayır kurumuna ödenecek paranın miktarı;
 - ii. Suçun işlenmesi sonucu elde edilen malların veya avantajların iadesi;
 - iii. Çözüm öncesinde veya çözümün bir parçası olarak, suç mağduruna uygun tazminin sağlanması.
3. Bu şekilde bir öneride bulunacak ilgili makamların yetkisi ile suç kategorileri kanunla belirlenmelidir. Söz konusu makam, fail olduğu iddia edilen kişinin olası itirazlarını dikkate aldıktan sonra, önerisini, fail olduğu iddia edilen kişi lehine olacak şekilde revize edebilmelidir.

4. Bu makamlar, mahkeme dışı çözümlere başvurdukları koşulları belirlemeli ve kanun önünde eşitlik ilkesinin mümkün olduğunca temin edilmesi amacıyla, mahkeme dışı çözümler için ödenmesi gereken tutarlara ilişkin tablolar ve rehberler hazırlamalıdır. Bu amaçla, söz konusu koşulların, rehberlerin ve ödenmesi gereken tutarlara ilişkin tabloların yayımlanması uygundur.

5. Mahkeme dışı çözüme ilişkin bir teklifi kabul etmek istemeyen fail olduğu iddia edilen kişi, her zaman için öneriyi göz ardı etme veya reddetme konusunda tamamen özgür olmalıdır.

6. Suç isnat edilen failin mahkeme dışı çözümü kabul etmesi ve koşulları yerine getirmesi, kovuşturma yoluna gidilmemesi kararını kesinleştirir.

7. Makamlar, fail olduğu iddia edilen kişilerin kimliğini ifşa etmeksizin, mahkeme dışı çözüm yetkilerini nasıl uyguladıkları konusunda yıllık rapor yayımlamalıdır.

c. *Davanın koşulları nedeniyle hafif olarak nitelendirilen durumlarda basit yargılama usulleri*

1. Dava olgularının sağlam temellere dayanması ve suçlanan kişinin suçu işleyen kişi olduğunun netleştiği durumlarda, dava koşulları nedeniyle hafif olarak nitelendirilen suçlar söz konusu ise, basit yargılama usullerine başvurulabilir. Bir başka ifadeyle bu durumda, yargı makamı tarafından duruşma aşamasından vazgeçilmesiyle, örneğin ceza kararnamesi usulü gibi, cezaya eş değer kararların ortaya çıktığı yazılı usuller uygulanır.

2. Ceza kararnamesi, sanığın öneriyi kabulünün sonuçları konusunda düzgün şekilde bilgilendirilmesi için gerekli unsurları içermelidir. İlgili kişiye, istemesi hâlinde makul bir süre içinde hukuki danışmanlık almasının mümkün olduğu açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir.

3. Ceza kararnamesi usulü sonucu ortaya çıkan yaptırımlar maddi yaptırımlar ve hapis cezası dışında hakların düşmesi ile sınırlandırılmalıdır.

4. Sanık, ceza kararnamesine açık veya zımni rıza gösterebilir ve bu rıza, kararı tüm yasal sonuçları (*ne his in idem* ilkesinin uygulanması, infaz olasılığı ve sabıka kaydına işlenme) ile birlikte, olağan şekilde verilmiş bir mahkeme kararına eş değer hâle getirmelidir.

5. Sanığın neden belirtmek koşuluyla ceza kararnamesine itiraz etmesi, kararın kendiliğinden (*ipso facto*) geçersiz hâle gelmesine neden olmalı ve aleyhe bozma yasağı (*reformatio in peius*) uygulanmaksızın olağan usule başvurulmasını gerektirmelidir.

6. Ceza kararnamesinden bağımsız olarak, fail olduğu iddia edilen kişinin alternatif bir ceza verilmesini talep emesi hâlinde, savcının bu şekilde bir usule itiraz etmemesi ve hâkimin bu yönde bir talebi kabul etmeyi makul görmesi koşuluyla, duruşma aşamasından vazgeçilmesi mümkün olmalıdır.

III. Olağan yargı usullerinin sadeleştirilmesi

a. *Duruşma öncesinde ve ilk derece yargılaması sırasında adli soruşturma*

1. Bir davanın mahkemeye intikal etmeden önce yargı makamı tarafından yürütülen soruşturmalar, mevcut olması hâlinde, davalı açısından bir güvence teşkil etse de, evrensel veya zorunlu olmamalıdır.

2. Bir yargı makamı tarafından yürütülen bu türden hazırlık soruşturmaları, davanın tamamlanması ve sonrasında şüphelilerin suçluluğunun veya masumiyetinin belirlenmesinde faydalı olabileceği davalarla sınırlı olmalıdır.

3. Bir hazırlık soruşturmasının faydalı olup olmayacağına bir yargı makamı tarafından, polis sorguları, davanın ağırlığı ve karmaşıklığı ile sanığın olgulara itiraz edip etmediği dikkate alınarak belirlenmelidir.

4. Başlangıç soruşturması olması hâlinde, bu soruşturma, gereksiz formaliteleri kapsamayan ve özellikle, sanığın olgulara itiraz etmediği davalarda tanıkların resmî olarak dinlenmesini gerektirmeyen bir usul doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

5. İlgili yargı makamının, başlangıç soruşturmasının faydalı olmayacağını değerlendirmesi hâlinde, dava doğrudan ilk derece mahkemesine sevk edilmelidir.

6. Adli soruşturma öngörülen sistemlerde, bundan vazgeçilebilmesi için üç düzeyde güvence olmalıdır:
- Yargı makamının polis faaliyetlerini yönlendirdiği ve kontrol ettiği veya şüphelinin haklarının daha kapsamlı bir şekilde dikkate alındığı polis sorgusu aşamasında;
 - Şüphelilerin, polis sorgusunun tamamlanmasıyla mahkemeye çıkarılana kadar tutuklu yargılandıkları aşamada; böyle bir adım, tüm davalarda, bir veya daha fazla bağımsız hâkim tarafından denetlenmelidir.
 - Duruşma aşamasında; hâkim heyeti, sunulan suçlamalarının geçerliliğini belirlemek ve faydalı olduğunu değerlendirmesi hâlinde, bağımsız bir yargı makamını, tamamlayıcı sorgulama yapmak üzere görevlendirmek amacıyla, söz konusu duruşma sırasında sonuca vardırarak soruşturmalar yapabilmelidir.
7. Anayasal ve hukuki gelenekler izin verdiği ölçüde, fail olduğu iddia edilen kişinin, kendisi ile ilgili suçlamaları kabul edip etmediğini veya reddedip reddetmediğini açık bir şekilde belirtmek amacıyla, yargılamanın erken bir aşamasında mahkemeye çıkmasını gerektiren “suçluluk savunması” usulü veya benzer usuller getirilmelidir. Bu gibi durumlarda ilk derece mahkemesi, soruşturma sürecinin bir bölümü veya tamamı olmaksızın ve vakit kaybetmeksizin, failin kişiliğini, ceza verilmesini değerlendirmeye ve uygun hâllerde, tazminat konusuna karar vermeye geçebilmelidir.
8. i. “Suçluluk savunması” usulü, kamuya açık bir duruşmada mahkemede yürütülmelidir.
ii. Failin, kendisine yöneltilen suçlamaya yanıtı olumlu olmalıdır.
iii. “Suçluluk savunması” usulü kapsamında bir failin cezalandırılmasına geçilmeden önce hâkim, davanın her iki tarafını da dinleme imkânına sahip olmalıdır.
9. Duruşma aşamasında soruşturma sürecinin korunduğu durumlarda, sanığın suçunu kabul etme konusunda istekli olmasına bakılmaksızın, süreç, yargılama öncesinde hâlihazırda tamamlanan usul dikkate alınarak, olguların belirlenmesi için kesinlikle gerekli olan aşamalarla kısıtlanmalıdır. Özellikle, mümkün olduğunca, bir yargı makamı nezdinde daha önce tanıklık etmiş tanıkların dinlenmesinden kaçınılmalıdır.
- b. *Duruşma usulü*
1. Her bir Üye Devlet hukukunda, cezanın nerede işlendiğine bakılmaksızın, farklı mahkemeler tarafından peş peşe kararlar alınmasının önüne geçilmesi amacıyla, aynı sanığı içeren ceza yargılamalarının birleştirilmesi teşvik edilmelidir.
2. Duruşmada takip edilecek usulde, gereksiz formalitelerin tamamından vazgeçilmelidir. Özellikle, usule ilişkin gerekliliklere uyulmamasının, savunmanın veya savcılığın çıkarlarına fiilen zarar verme ihtimalinin söz konusu olduğu, sadece kesin bir şekilde tanımlanmış koşullar altında yargılamanın usule ilişkin gerekçelere dayanılarak geçersiz ilan edilmesi mümkün olmalıdır.
3. Üye Devletler, sanığın duruşma tarihi ve yasal olarak veya başka bir şekilde temsil edilme hakkı konusunda usule uygun olarak bilgilendirilmesi koşuluyla, en azından hafif suçlar ile ilgili olarak ve verilebilecek ceza göz önünde bulundurularak, ilk derece mahkemelerinin davayı sanık olmadan görmesinin ve karar almasının sağlanmasını değerlendirmelidir.
- c. *Duruşma tutanakları ve yargı kararlarının verilmesinin sadeleştirilmesi*
1. İlk derece mahkemesi, kararını, davalının söz konusu dava nedeniyle tutuklanmış olması hâlinde, kesin bir şekilde belirlenmiş süreler içerisinde vermelidir.
2. Yargılamanın manyetik bantta kaydedilmesi durumunda veya bu kayıtların dava dosyasında hâlihazırda mevcut olmayan yeni olgular ortaya çıkarmaması hâlinde, yargılamanın yazılı tutanakları asgari düzeyde tutulmalı ve sadece özet bir tutanak yer almalıdır.
3. Anayasa izin verdiği ölçüde ve ilk derece mahkemesi kararının, ciddi boyutlu olmayan davaları ilgilendirmesi veya tarafların kabul etmesi hâlinde, mahkeme, kararını yazılı olarak verme gerekliliğinden muaf tutulmalı ve sadece bulgularını dava dosyasında kayıt altına almalıdır.
4. Yazılı bir kararın gerekli olduğu diğer davalarda, sadece tarafların gerek duyduğu ve temyiz mahkemesinin kullanımı için olan bilgilere veya kararı infaz etmeleri istenebilecek olan yabancı makamların bilgisine sunulmak üzere bilgilere, yani gerekçelere, suça dair karara, uygulanabilir hâllerde, ceza ve zarar gören tarafların tazmin şekli gibi bilgilere yer verilmelidir.

Soruşturma usulü, olgular ve tarafların savunmaları ile ilgili olarak, kararda sadece dosyadaki ögelere, tarafların sunduğu yazılı sonuçlara, yargılamanın yazılı özetine veya bant kaydına atıfta bulunulmalıdır.

5. Mahkeme kararlarının, *tüm ayrıntılarıyla*, kamuya açık bir duruşmada okunmasını düzenleyen kurallar olması hâlinde, örneğin, mahkeme ve davanın hâkimler heyeti tarafından görülmesi hâlinde, hâkimlerden biri tarafından (mahkemeye başkanlık etmeyen hâkimler hazır bulunmasa dahi) kararın, suç, ceza ve tazminat ile ilgili bölümlerinin sesli olarak okunmasına imkân verilmesi suretiyle bu kurallar gevşetilmelidir.

6. Yazılı kararların yanı sıra celplerin tebliği, gerekirse sanıktan tüm haberleşme ve tebliğlerin dava sonuçlanana kadar kendisine gönderilebilmesi için yasal sürecin başlangıcında resmî bir adres belirtmesi istenerek, posta yoluyla da dâhil olmak üzere basit, hızlı usuller yoluyla yapılmalıdır.

ç. *İlk derece mahkemelerinin oluşumu ve ihtisaslaşması*

1. Genel bir ilke olarak, ilk derece mahkemesinin oluşumu, Üye Devletlerin anayasal ve hukuki gelenekleri izin verdiği sürece, isnat edilen suçun ağırlığı, niteliği, teknik boyutu ve karmaşıklığı dikkate alınarak belirlenmelidir.

2. Davaların, deneyimli hâkimlerden oluşan bir heyet nezdinde görülmesi durumunda, heyetteki hâkimlerin sayısı, davanın ağırlık derecesi el verdiğinde, tek bir hâkim ile asgari düzeyde tutulmalıdır.

3. Jürili yargılama söz konusu olduğunda, bu yargılama sadece belirlenmiş daha ağır suçlar grubu için mümkün olmalıdır. Yargılama, jürinin görevini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmeli ve hâkim, jüriye, kararla ilgili konuları ve davanın bağlantılı olduğu kanunu mümkün olduğunca anlaşılır bir şekilde açıklamalıdır.

4. Suç konusunun, jüri, meslekten hâkimler heyeti veya bu hâkimler ile birlikte meslekten olmayan değerlendiriciler tarafından belirlenmesi durumunda, karar, oy birliğine gerek duyulmaksızın, salt veya nitelikli çoğunluk ile alınmalıdır.

5. Delil sunulmasının oldukça karmaşık bir konu teşkil ettiği, ekonomik suçları içeren davalarda, uygun eğitim, bilgi ve deneyime sahip yetkililer ve hâkimler görevlendirilmelidir.

6. Anayasa izin verdiği durumlarda, bu türden davalar, uygun hâllerde, tabiatı gereği nitelik ve karmaşıklığı nedeniyle oluşan zorluklarla baş edilmesi amacıyla özel olarak oluşturulmuş veya düzenlenmiş, soruşturma ve kovuşturma makamları ve muhtemelen mahkemeler tarafından ele alınmalıdır.

7. Kovuşturma, soruşturma ve davaların yargılanmasından sorumlu makamlar, gerektiğinde, suçun ve delil elde edilmesinin artan teknik boyutu ile baş edebilmek amacıyla, yeterli sayıda sosyal psikoloji, tıp, psikiyatri, muhasebe, ekonomi, finans veya adli tıp alanlarında uzman kişilerden yardım alabilmelidir.